ЕРЭ –2024

2024 çулта 9 класс пĕтерекенсене чăваш чĕлхипе патшалăх шайĕнче тытмалли тĕп экзамента тест ыйтăвĕсене хуравлама хатĕрленесси

Егорова А.С., Чăваш Республикин вĕренӳ институчĕн чăваш чĕлхипе литератури кафедрин доценчĕ

1-мĕш пай

1 ***Текста тимлĕ итлĕр те ăна çывăх изложени çырăр.***

Изложенири сăмах шучĕ 70-тен кая пулмалла мар.

Изложение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕ сăмах (темиçе сăмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Текста тĕплĕ, васкамасăр вуласа тухăр.

(1)Халĕ эпир çулталăкăн кирек хăш вăхăтĕнче те, кирек мĕнле уявра та пĕр пек юрăсемех юрлатпăр. (2)Ĕлĕк вара урăхла пулнă. (3)Ун чухнехи чăваш юррисем тĕрлĕ йăла-йĕркепе, уявпа çыхăннă. (4)Юрăсене ăçта, хăçан тата мĕн тĕллевпе юрланине кура темиçе ушкăна уйăрма пулать. (5)Чăвашсем нумай чухне темиçе сасăпа юрланă.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене кăтартăр.

1) *эпир юрлатпăр* (1-мĕш предложени);

2) *урăхла пулнă* (2-мĕш предложени);

3) *юррисем çыхăннă* (3-мĕш предложени);

4) *ушкăна уйăрма пулать* (4-мĕш предложени);

5) *нумай юрланă* (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: ___________________________

3 ***Пунктуаци тишкерĕвĕ.***

Чарăну палли лартмалли вырăнсене кăтартакан цифрăсене çырăр.

Кайăк кăвакалсем (1) хурсем (2) тата ытти сунар кайăкĕсем (3) кăнтăралла вĕçсе кайнă май (4) пирĕн çырмасенче (5) шурлăхсемпе (6) кÿлĕсенче (7) уй-хирпе вăрмансенче (8) ларса канма питĕ юратаççĕ.

Хуравĕ: ___________________________

4 ***Синтаксис тишкерĕвĕ.***

Пирĕн çурт умĕнче ÿсекен йăмран симĕс çулçисем сăмах майлашăвĕн тĕп компонентне çырăр.

Хуравĕ: ___________________________

Чăваш чĕлхи. 9-мĕш класс 2024 çулхи тĕслĕх вариант

5 ***Орфографи тишкерĕвĕ.***

Паллă тунă сăмахсене мĕнле çырнине тĕрĕс ăнлантарнă хурав варианчĕсен номерĕсене çырăр.

1) ***ан шавла*** – *ан* татăка глаголтан уйрăм çырмалла;

2) ***хир-хир*** – мăшăр сăмахсене дефиспа çырмалла;

3) ***Чăваш патшалăх университечĕ*** – вĕренÿ заведенийĕсен ятĕнче малтанхи сăмахне çеç пысăк сас паллинчен пуçласа çырмалла;

4) ***вĕренчĕ-ши*** – ши междометие яланах дефиспа çырмалла;

5) ***сулăньпе*** – сăмах вĕçĕнчи çемçелĕх паллине уçă сасăпа пуçланакан пур аффикс умĕнче те çырмалла.

Хуравĕ: ___________________________

Текста вуласа тухăр та 6-9-мĕш ĕçсене тăвăр.

(1)Хĕвел, сывлăш, шыв тата çĕр – этемлĕх сăпки. (2)Этемпе çут çанталăк ĕмĕрсем хушши килĕшÿре пурăннă. (3)Мăн асаттесемпе асаннесем çакна питĕ лайăх ăнланнă. (4)Этем çут çанталăкран вăй-хăват илет, çавăнпа чăвашсем ăна пуç çапсах хисепленĕ. (5)«Эпир çĕртен пулнă, çĕрех пулатпăр», – теççĕ халĕ те.

(6)Юлашки вăхăтра этемлĕхе экологин çивĕч ыйтăвĕсем канăç памаççĕ. (7)Хими им-çамĕпе çĕре-шыва варалани, фабрика-заводсен тĕтĕмĕ атмосферăна сиенлени тата çĕр эрозийĕ пирки пурте пĕлетпĕр. (8)Шел пулин те, çăл куççемпе юхан шывсем типсе пыраççĕ, вăрмансене касса пĕтереççĕ, тулăхлă тăпра сийĕ арканать, чĕр чунсемпе кайăк-кĕшĕк йышĕ чакать.

(9)Пирĕн кашнин тăван çут çанталăка куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла. (10)Çут çанталăкра пурте чĕрĕ, пурте хаклă. (11)Пулла – таса шыв, вĕçен кайăка – сывлăш, чĕр чуна – улăх-çаран, вăрман кирлĕ. (12)Апла пулсан, юхан шывсене, кÿлĕ-пĕвене, вăрмансене, улăх-çарана таса тытмалла. (13)Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла. (14)**Çут çанталăка упрасси – кашни çын тивĕçĕ.** *(Александр Петров* çырни тăрăх.)*

***Александр Петров** (1990) – *чăваш журналисчĕ.*

6 ***Текст содержанийĕн тишкерĕвĕ.***

Текст содержанийĕпе хăш предложенисем тӳр килеççĕ?

1) Хĕвел, сывлăш, шыв тата юр – этемлĕх сăпки.

2) Мăн асаттесемпе аннесем çакна питĕ лайăх ăнланнă.

3) Этем çут çанталăкран вăй-хăват илет, çавăнпа чăвашсем ăна пуç çапсах хисепленĕ.

4) Пирĕн кашнин тăвансене куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла.

5) Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла.

Хуравĕ: ___________________________

7 *Илемлĕх мелĕсене тишкерни.*

Танлаштаруллă предложени(сен) номерне кăтартăр.

(1) Хĕвел, сывлăш, шыв тата çĕр – этемлĕх сăпки.

(2) Этемпе çут çанталăк ĕмĕрсем хушши килĕшӳре пурăннă.

(3) Пирĕн кашнин тăван çут çанталăка куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла.

(4) Çут çанталăкра пурте чĕрĕ, пурте хаклă.

(5) Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне упрасси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла.

Хуравĕ: ________________________

8 *Лексика тишкерĕвĕ.*

Сыхласси сăмахăн (13-мĕш предложени) синонимне текстра тупса çырăр.

Хуравĕ: ________________________

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕсене хурав бланкне куçарса çырма ан манăр. Кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.

3-мĕш пай

2-мĕш пайра вуланă текстпа усă курса 9.1, 9.2 е 9.3 ĕçсенчен пĕрне тăвăр. Хайлав çырас умĕн суйласа илнĕ ĕçĕн номерне палăртăр: 9.1, 9.2 е 9.3.

9.1 **«Этем çут çанталăкран вăй-хăват илет»** темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр. Тема пирки хăвăр мĕн шухăшланине уçса парăр.

Хăвăр шухăшăра икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ĕнентерĕр: пĕр тĕслĕхне итленĕ текстран, теприне вуланă текстран илĕр. Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе условипе следстви, хирĕçлев сыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

9.2 Вуланă текстра палăртнă **«Çут çанталăка упрасси – кашни çын тивĕçĕ»** шухăша уçса парса калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр.

Хăвăр шухăшăра вуланă текстри икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ĕнентерĕр: Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе условипе следстви, хирĕçлев сыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхсене предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра вуланă текста ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

9.3 *Çут çанталăк* тенине Эсир мĕнле ăнланатăр? Хăвăр панă определение уçса парăр. **«Мĕн вăл çут çанталăк?»** темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахран кая ан пултăр) ăслав хайлавĕ çырăр. Тезис вырăнне Хăвăр панă определенипе усă курăр. Тезиса аргументлама икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) усă курăр: пĕр тĕслехне вуланă текстран, теприне Хăвăр пурнăçăр опытĕнчен илĕр. Çакна тума ăславăн ĕнентерӳ мелĕсемпе (кӳртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условипе следстви, тĕллевпе условипе следстви, хирĕçлев сыхăнăвне палăртакан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахран кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырса илетĕр пулсан – ĕçĕре 0 балл лартса хаклаççĕ.

Сочинение тирпейлĕ, уçăмлă çырăр.

Кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕ сăмах (темиçе сăмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2-мĕш пайăн 2-8-мĕш ĕçĕсене **тĕрĕс** тусан шкул ачи кашни ĕçшĕн 1-ер балл илет.

Хурав **тĕрĕс пулмасан** е **вăл пачах пулмасан** – 0 балл лартаççĕ.

2-мĕш пайăн 2-8-мĕш ĕçĕсене тĕрĕс тусан пĕтĕмпе 7 балл пухма май пур.

2 | Синтаксис тишкерĕвĕ.

Текста тĕплĕ,васкамасăр вуласа тухăр.

(1)Халĕ эпир çулталăкăн кирек хăш вăхăтĕнче те, кирек мĕнле уявра та пĕр пек юрăсемех юрлатпăр. (2)Ĕлĕк вара урăхла пулнă. (3)Ун чухнехи чăваш юррисем тĕрлĕ йăла-йĕркепе, уявпа çыхăннă. (4)Юрăсене ăçта, хăçан тата мĕн тĕллевпе юрланине кура темиçе ушкăна уйăрма пулать. (5)Чăвашсем нумай чухне темиçе сасăпа юрланă.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене кăтартăр.

1) эпир юрлатпăр (1-мĕш предложени);

2) урăхла пулнă (2-мĕш предложени);

3) юррисем çыхăннă (3-мĕш предложени);

4) ушкăна уйăрма пулать (4-мĕш предложени);

5) нумай юрланă (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: ______________________________

3 Пунктуаци тишкерӗвӗ.

Чарӑну палли лартмалли вырӑнсене кӑтартакан цифрӑсене ҫырӑр.

Кайӑк кӑвакалсем (1) хурсем (2) тата ытти сунар кайӑкӗсем (3) кӑнтӑралла вӗҫсе кайнӑ май (4) пирӗн ҫырмасенче (5) шурлӑхсемпе (6) кӳлӗсенче (7) уй-хирпе вӑрмансенче (8) ларса канма питӗ юратаҫҫӗ.

Хуравӗ: ______________________________

3 Синтаксис тишкерĕвĕ.

Пирĕн çурт умĕнче ӳсекен йăмран симĕс çулçисем **сăмах майлашăвĕн тĕп компонентне çырăр.**

Хуравĕ: ______________________________

4 Орфографи тишкерĕвĕ.

Паллă тунă сăмахсене мĕнле çырнине тĕрĕс ăнлантарнă хурав варианчĕсен номерĕсене çырăр.

1) *ан шавла – ан* татăка глаголтан уйрăм çырмалла;

2) *хир-хир* – мăшăр сăмахсене дефиспа çырмалла;

3) *Чăваш патшалăх университечĕ* – вĕренӳ заведенийĕсен ятĕнче малтанхи сăмахне çеç пысăк сас паллинчен пуçласа çырмалла;

4) *вĕренчĕ-ши – ши* междометие яланах дефиспа çырмалла;

5) *супăньпе* – сăмах вĕçĕнчи çемçелĕх паллине уçă сасăпа пуçланакан пур аффикс умĕнче те çырмалла.

Хуравĕ: ______________________________

Текста вуласа тухăр та 6-9-мĕш ĕçсене тăвăр

(1)Хĕвел, сывлăш, шыв тата çĕр – этемлĕх сăпки. (2)Этемпе çут çанталăк ĕмĕрсем хушши килĕшӳре пурăннă. (3)Мăн асаттесемпе асаннесем çакна питĕ лайăх ăнланнă. (4)Этем çут çанталăкран вăй-хăват илет, çавăнпа чăвашсем ăна пуç çапсах хисепленĕ. (5)«Эпир çĕртен пулнă, çĕрех пулатпăр», – теççĕ халĕ те.

(6)Юлашки вăхăтра этемлĕхе экологин çивĕч ыйтăвĕсем канăç памаççĕ. (7)Хими им-çамĕпе çĕре-шыва варалани, фабрика-заводсен тĕтĕмĕ атмосферăна сиенлени тата çĕр эрозийĕ пирки пурте пĕлетпĕр. (8)Шел пулин те, çăл куççемпе юхан шывсем типсе пыраççĕ, вăрмансене касса пĕтереççĕ, тулăхлă тăпра сийĕ арканать, чĕр чунсемпе кайăк-кĕшĕк йышĕ чакать.

(9)Пирĕн кашнин тăван çут çанталăка куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла. (10)Çут çанталăкра пурте чĕрĕ, пурте хаклă. (11)Пулла – таса шыв, вĕçен кайăка – сывлăш, чĕр чуна – улăх-çаран, вăрман кирлĕ. (12)Апла пулсан, юхан шывсене, кӳлĕ-пĕвене, вăрмансене, улăх-çарана таса тытмалла. (13)Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла. (14)Çут çанталăка упрасси – кашни çын тивĕçĕ.

(Александр Петров* çырни тăрăх.)

*Александр Петров (1990) – чăваш журналисчĕ.

6		Текст содержанийĕн тишкерĕвĕ.

Текст содержанийĕпе хăш предложенисем тӳр килеççĕ?

1) Хĕвел, сывлăш, шыв тата юр – этемлĕх сăпки.

2) Мăн асаттесемпе аннесем çакна питĕ лайăх ăнланнă.

3) Этем çут çанталăкран вăй-хăват илет, çавăнпа чăвашсем ăна пуç çапсах хисепленĕ.

4) Пирĕн кашнин тăвансене куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла.

5) Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне сыхласси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла.

Хуравĕ: ______________________________

7 Илемлĕх мелĕсене тишкерни.

Танлаштаруллă предложени(сен) номерне кăтартăр.

(1) Хĕвел, сывлăш, шыв тата çĕр – этемлĕх сăпки.

(2) Этемпе çут çанталăк ĕмĕрсем хушши килĕшӳре пурăннă.

(3) Пирĕн кашнин тăван çут çанталăка куç шăрçи пек юратса, упраса пурăнмалла.

(4) Çут çанталăкра пурте чĕрĕ, пурте хаклă.

(5) Тăван çĕрĕн илемне, тасалăхне упрасси кашни çыннăн чун тĕпĕнче анчах мар, ĕçĕнче те пулмалла.

Хуравĕ: ______________________________

8 Лексика тишкерĕвĕ.

Сыхлассикамахăн **(13-мĕш предложени) синонимне текстра тупса çырăр.**

Хуравĕ: ______________________________

2-8-мĕш ĕçсен хуравĕсене хурав бланкне куçарса çырма ан манăр. Кашни ĕçĕн хуравĕ тĕрĕс номерпе тăнипе тăманнне тепĕр хут пăхса тухăр.

Ĕç номерĕ	**Тĕрĕс хурав**
2	*13<e>31*
3	*157<e>çак цифрăсен кирек мĕнле йĕрки*
4	*симĕс çулçисем*
5	*13<e>31*
6	*35<e>53*
7	*3*
8	*упрасси*

Вăхăтпа пĕлсе усă курăр!

Ĕçĕн иккĕмĕш пайне тума **40** минут уйăраççĕ. Çак вăхăтра иккĕмĕш (вуланă) текста тимлĕ вуласа тухмалла, пĕрремĕш (итленĕ) текстпа танлаштармалла тата тест ыйтăвĕсене хуравламалла.

Экзаменра ăнăçу сунатпăр!